

ČLÁNKY / ARTICLES

Spory o koncepci Národního parku Šumava optikou teorie labelingu¹

Michaela Šímová²

People in Need, Prague

Struggle for conception of National Park Šumava through optics of labelling theory. The main aim of this research study is to discuss how the dispute about the National Park Šumava is displayed by the Czech media. For this purpose, qualitative content analysis of 75 articles from various Czech newspapers since 2011 was done with an emphasis on the mutual perspectives of two groups, in the text construed as *zásahovači* a *bezzásahovači*, agonistically competing with each other about hegemonisation of discourse. The data were analysed with utilisation of labelling theory and theory of hegemony and it was found out that the National park Šumava was perceived as a battlefield or ring, serving for asserting the agonistic stances and stereotypical labelling of each other.

Keywords: National Park Šumava, labelling theory, media, non-intervention principle, hegemony

How to Cite: Šímová, M. 2017. „Spory o koncepci Národního parku Šumava optikou teorie labelingu.“ *Central European Journal of Politics* 3 (1): 72–85.

1. Úvod

Podle Světového svazu ochrany přírody (IUCN) jsou národní parky definovány jako „*velká přírodní nebo přírodě blízká území, ponechaná ochraně velkoplošných ekologických procesů spolu se souborem druhů a ekosystémů typických pro dané území. Z hlediska životního prostředí a kultury oblasti poskytují příležitosti pro duchovní, vědeckou, výchovně vzdělávací a rekreační činnost*“.³ Tato definice nám nicméně nepomůže při řešení dilematu o podobě ochrany přírody v Národním parku Šumava (NPŠ). Definice hovoří o duchovních, vědeckých, ale i rekreačních činnostech na území národního parku. Právě rekreační činnosti, které jsou často nevyhnutelně spjaty s existencí lanovek,

---

¹ Text je dílčím výstupem projektu SGS-2016-030, který je financovaný Západočeskou univerzitou v Plzni.

² Korespondence: Mgr. Michaela Šímová je absolventkou studijního programu politologie na Katedře politologie a mezinárodních vztahů FF ZČU. E-mail: simova@students.zcu.cz

³ Dostupné z: <https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about/protected-area-categories/category-ii-national-park>

sjezdovek a turistických středisek, akcentují zisk a ve světle neoliberalismu podporují chápání přírody, jako něčeho co lze vlastnit a využít za účelem zisku (srov. Badiou 2012: 20). Od počátku vzniku NPŠ v roce 1991 narážíme na různé aktéry, kteří mají odlišný náhled na využívání šumavských přírodních oblastí, respektive zdrojů. Velmi zjednodušeně můžeme hovořit o aktérech, kteří vnímají území Šumavy jako potenciální prostor pro ekonomické aktivity. Řadit sem můžeme Svaz obcí Národního parku Šumava, který žádá „podporu ekonomické soběstačnosti území anebo zohledňování základní potřeby života obyvatel regionu – pracovní příležitosti“ (viz webové stránky svazu).⁴ Nejvyhrocenější formu této myšlenky poté představují developeři a různé dřevařské společnosti. V opozici k této představě můžeme identifikovat aktéry, kteří požadují, aby hlavním cílem národního parku byla ochrana přírody. Tento požadavek reprezentuje například Hnutí DUHA a můžeme jej chápat jako odmítnutí antropocentrismu a přihlášení se (alespoň částečně) k takzvané hlubinné ekologii, jejímž předpokladem je, že přírodní rozmanitost našeho světa je nutné chránit bez ohledu na její užitečnost (viz Naess 1993). Primárně vedou tyto dvě skupiny spory o to, jak na území Národního parku Šumava hospodařit. Na základě tohoto budu využívat výrazy *zásahovači* a *bezzásahovači*.

Tento problém se výrazně prohlubuje poté, co se v souvislosti s Šumavou začíná hovořit o přemnožení lýkožrouta smrkového. K jeho přemnožení dochází po roce 2007, kdy na území Šumavy napáchal velké škody orkán Kyrill (MPZ 2008). Pro vývoj tohoto sporu je zásadní rok 2011, kdy se ministrem životního prostředí stal Tomáš Chalupa, který do čela Národního parku Šumava jmenoval Jana Stráského. Ten výrazně omezil autonomii vědecké sekce Rady NPŠ, která nejenže hlasovala a poskytovala nezávazná doporučení, ale také mohla vydávat samostatná prohlášení. Po jmenování nového ředitele NPŠ dochází ze strany ministra Chalupy k zrušení bezzásahových zón a I. a II. zónu rozdělil na bezzásahové části a části se zásahovým managementem (MZP 2011). Proti vedení parku i samotnému ministrovi demonstrovaly v oblastech Šumavy různé občanské iniciativy, neziskové organizace a tuzemské i mezinárodní vědecké instituce. Především blokády proti kácení stromů v oblasti Ptačího potoka a razantní policejní zásah proti ekologickým aktivistům, byl výrazně medializován. V mediálním prostoru se objevovaly slogany příznivců Hnutí DUHA „Stráský proti přírodě“, ale také třeba „Nejsme míň než lýkožrout“ ze strany obyvatel šumavských obcí (iHned.cz 2011). V poslední době se v médiích opět *šumavský spor* více akcentuje s ohledem na plánované přijetí nového zákona o Národním parku Šumava.

Předmětem zájmu této studie nicméně není samotné dění v NP Šumava, ale jakým způsobem je problém zobrazován médii. Vycházím z předpokladu, že míra, do jaké jsou v současném světě lidé vystaveni mediálním reprezentacím, činí z masových médií

---

⁴ Dostupné z: <http://www.svazobci.sumavanet.cz/svazobci/default.asp>

signifikantního aktéra v otázce ovlivňování veřejného mínění. Dále platí předpoklad, že čím více je nějaké téma v médiích prezentováno, tím více recipienti sdělení nabývají dojmu o tom, že se jedná o téma signifikantní (viz Kalvas a Kreidl 2007). I v otázce NPŠ mají média klíčový vliv na to, jakým způsobem jsou zainteresovaní aktéři zobrazováni. Šumavský spor by do značné míry takzvaně *vyhypovaný*. Optikou konceptu *media-hype* lze šumavský spor nahlížet jako spor do velké míry generovaný médii, který se sebe-posiluje mediálním pokrytím sociálních reakcí namísto podávání zpráv o vývoji v NP Šumava (viz Vasterman 2005: 515). Téma NP Šumava je do velké míry otázkou emocionálních projevů přicházejících ze strany *zásahovačů* anebo *bezzásahovačů* umocněných mediální realitou. Proto jsem se rozhodla téma interpretovat pomocí teorie *labelingu* vycházející z pozic symbolického interakcionismu (srov. Blumer 1969) a sociálního konstruktivismu (viz Luckman a Berger 2001). Dále považuji za vhodné nahlížet šumavský spor optikou teorie hegemonie (viz Laclau a Mouffe 2014), jelikož se domnívám, že snahou zainteresovaných aktérů je hegemonizovat diskurz. Diskurz můžeme nahlížet jako strukturu, která není ukončená, uzavřená a upevněná. Tato nedokončenost struktury diskurzu je příležitostí pro politiku. Snahou jednotlivých aktérů je prostřednictvím artikulace upevňovat významy a manipulovat s nimi za účelem vytvoření hegemonických vztahů. Hegemonizací diskurzu rozumíme snahu aktéra o společenskou dominanci.

Nicméně primárně budu šumavský spor nahlížet prostřednictvím teorie *labelingu* anebo také etiketizační teorie, která je využívána při studiu chování hodnoceného jako nevhodné, respektive deviantní. Jak jsem naznačila, souslovím *bývá hodnoceno*, tak toto chování může být označeno za nevhodné i v případě, že nedošlo k porušení žádné normy. Prostřednictvím mediální analýzy budu sledovat, jak se naplňují kategorie *zásahovači* a *bezzásahovači*. Nakolik jsou tyto kategorie hodnoceny jako deviantní ze strany té či oné *counter-skupiny*. Zároveň tato konstrukce vztahu mezi *zásahovači* a *bezzásahovači* může posilovat jejich *ingroup/outgroup* identitu, a tak vzájemně upevňovat jejich pozice (viz Eriksen 2007). Oblastí mého zájmu budou především kontextové a slovní stereotypy objevující se v českých sdělovacích prostředcích.

Zvolila jsem časový horizont počínající rokem 2011, který považuji s ohledem na to, co bylo řečeno výše, za stěžejní. Samozřejmě by bylo zajímavé postihnout vývoj NPŠ od jeho vzniku v roce 1991. Již zde totiž nalezneme kořeny sporů rezonujících v současnosti. S ohledem na rozsah této studie ovšem není možné zabývat se mediálním diskurzem NPŠ od jeho vzniku. Proto je sledované období ohraničeno rokem 2011, od kterého můžeme zaznamenat větší zájem médií i celé společnosti o dění v NPŠ. Analyzována budou následující tištěná média: Lidové noviny, MF Dnes, Právo, Hospodářské noviny a jejich elektronické verze. Kritériem pro výběr těchto médií, byla snaha zachytit dominantní nahlížení na spor. Právě tato média jsou v současné době v

českém kontextu nejčtenější a zároveň je můžeme označit za seriózní⁵. Analýza televizního vysílání byla vynechána z kapacitních důvodů, ačkoliv jsem si vědoma jeho vlivu. Absence analýzy televizního vysílání lze vnímat jako limitující ve vztahu k mediálnímu zobrazení šumavského sporu a domnívám se, že by bylo vhodné jej při dalším výzkumu šumavského mediálního diskurzu zahrnout. Celkový datový soubor tvoří mediální sdělení, která jsem získala přes službu ANOPRESS. Články byly vyhledávány pomocí sousloví Národní park Šumava. Tato data byla podrobena kvalitativní obsahové analýze, přičemž kategorie *zásahovači* a *bezzásahovači* byly vytvořeny deduktivně před samotnou analýzou. Obecné sousloví Národní park Šumava vygenerovalo velké množství článků. Následná selekce probíhala tím způsobem, že byly vyhledávány pasáže zapadající do výše zmíněných kategorií. Konkrétně bylo vygenerováno 75 článků, které zapadají do časového horizontu počínající rokem 2011 a se kterými bylo následně pracováno detailněji. Vzhledem k tomu, že kategorie *zásahovači* a *bezzásahovači* nebyly stanoveny jako definitivní a konečné, a k analýze jsem přistupovala s předpokladem, že se počet kategorií může pozměnit, tato detailnější a systematická práce s texty odhalila nové kategorie související se šumavským sporem.

2. Teorie labelingu

V předkládané studii vycházím z předpokladu sociálně konstruované reality. Východiskem sociálního konstruktivismu je představa, že sociální realita je utvářena členy společnosti a jako taková je na nich závislá. Mnou vybraná perspektiva je slučitelná s využitím teorii labelingu, pomocí které se pokusím vysvětlit, jak dochází k utváření obsahové náplně kategorií *zásahovač* a *bezzásahovač* prostřednictvím sdělovacích prostředků.

Samotný vznik teorie labelingu je spojen s univerzitou v Chicagu, kde ve 30. letech 20. století vznikl směr známý jako symbolický interakcionismus. Otázka, co dělá z některých činností a z některých lidí devianty se ovšem stala velmi populární především u kriminologů až v polovině 60. let. Sociální vědci se v této době pokoušeli posunout těžiště kriminologie od individuálních charakteristik jedince, a místo toho si všímali vlivu společenských struktur na lidské jednání (Skaggs 2016). V nejobecnějším slova smyslu je možné říci, že labeling čerpá z teze symbolického interakcionismu o tom, že lidská identita se utváří v procesu interakce a lidské chování je poté spíše konstruováno

---

⁵ Serióznost českých médií, která jsou takto nahlížena, je v současné době velmi diskutovanou otázkou. S cílem přitáhnout recipienty volí tato média strategii založenou na zjednodušování, zdůrazňování typických atributů bulváru a redukováním „nezajímavých“ témat. Tento proces bývá označován jako bulvarizace seriózního tisku. Zjednodušeně řečeno se „bulvarizací rozumějí ekonomické změny v chování médií, a to především proces marketizace mediálních organizací, komercializace mediálních aktivit a unifikace mediálních produktů“ (Osvaldová 2016: 11).

z definic situace a sdílených významů. Tento inovátorský přístup k sociálním deviacím je možné nazvat relativistickým přístupem. Adjektivum relativistický implikuje snahu představitelů tohoto směru nahradit dřívější pohled na deviaci, který deviantní chování definoval poměřováním normami společnosti. Nicméně dle teoretiků labelingu tento postup nutně vede ke konformnímu přitakávání existujícímu řádu a k vnímání všeho odlišného jako automaticky nebezpečného. Představitelé relativistického přístupu upozorňují na dynamický vývoj společností, rostoucí diverzifikaci životních stylů a z toho plynoucí potřebu změnit přístup k analýze deviantního chování (Munková 2013: 80-82).

Za jakéhosi praotce teorie labelingu bývá považován Frank Tannenbaum, který svůj přístup představil již v roce 1938. Základní východiska teorie labelingu poté dotvářejí autoři jako George Herbert Mead, Charles Horton Cooley anebo Herbert Blumer.⁶ Nicméně jakýmsi prominentním teoretikem labelingu byl Howard Becker, který teorii popsal v knize *Outsiders* (viz Becker 1963).

V roce 1969 Herbert Blumer rozvinul myšlenku, že význam vzniká v sociální interakci prostřednictvím komunikace s využitím jazyka a symbolů. Těžištěm této perspektivy je interakce mezi jednotlivci ve společnosti, která je základem pro vytváření společenských významů. Herbert Blumer zdůrazňoval roli vlivných jedinců a státního aparátu, který trestné činy definuje tím způsobem, že označí nějaké chování za nevhodné (Blumer 1969: 5-8). Howard Becker na tyto myšlenky navazuje a tvrdí, že deviantní jednání nevychází ze samotné povahy tohoto jednání, nicméně je odvozeno z reakce členů společnosti. Deviantní jednání se tedy stává deviantním až ve chvíli, kdy je jako deviantní označeno (Becker 1963: 4-9).

Howard Becker tvrdí, že v zásadě nelze najít společné faktory osobnosti anebo sociální faktory, které vedou k deviaci. Vytváření předsudků, které se pojí s udělováním nálepek, se poté děje v zásadě bez přispění nositelů těchto nálepek. V tom smyslu, že jedinci ani nemusí žádné společenské normy porušovat. Becker hovoří o tom, že kategorie deviantů postrádá homogenitu a není schopna identifikovat všechny případy. To znamená, že tato kategorie nemusí být nutně vyplněna pouze jedinci, kteří reálně normu porušili. Zároveň Becker zdůrazňuje, že deviantní kategorie se naplní v případě, že postoj společnosti k spáchanému skutku je problematický. Reakce společnosti se různí například v závislosti na čase anebo kontextu. Společenská pravidla bývají aplikovaná mnohem více ve vztahu k nějaké skupině osob, než ke skupině jiné. Klasicky můžeme identifikovat rozdílný přístup policie ve vztahu k bělochům a černochům ve Spojených státech amerických. V České republice je tento dvojí metr patrný například ve vztahu k Romům, ale i k jiným skupinám, které nejsou definované etnicky. Typicky osoby bez domova. Stejně chování tedy může být v jistém čase posuzováno jako

---

⁶ V českém kontextu o této problematice hovoří např. Krčál (2016).

porušení pravidla a v jiném zase nikoliv.⁷ Stejně tak identické skutky spáchané dvěma osobami nemusí být nutně nahlíženy jako stejně deviantní (Becker 1963: 9).

Proces přidělování nálepek je nutně spojen s existencí takzvaných morálních podnikatelů, kteří disponují dostatečnou mocí k tomu, aby nálepku udělili. Becker rozlišuje dvě skupiny morálních podnikatelů, první z nich je skupina těch, kteří pravidla utvářejí. Druhá je poté složena z aktérů, kteří pravidla vymáhají (Becker 1963: 147). Pro potřeby této studie je důležité uvědomit si, že při udělování nálepek v šumavském *sporu*, mají významnou pozici hromadné sdělovací prostředky. Právě média jsou dle mého názoru tou nejvýznamnější skupinou morálních podnikatelů. Média mají výrazný potenciál určovat hranice morálky a definovat sociálně nepřijatelné chování. V důsledku čehož je společnost výrazně citlivá na takové projevy chování a jednání, které by potenciálně mohly ohrozit morální normy a společenský řád. Další skupinu morálních podnikatelů, kterou jsem identifikovala, jsou politici, kteří do problematiky výrazně promlouvají a pomáhají tak nálepky upevňovat a šířit. Samozřejmě jsou tyto dvě skupiny výrazně propojeny, protože politici se k problematice vyjadřují prostřednictvím médií, která jim dávají prostor pro veřejné vyjádření názoru.

V neposlední řadě můžeme za morální podnikatele označit i policii a justici. Tyto dvě skupiny aktérů zmiňuji především s ohledem na demonstrace a blokády, které na Šumavě proběhly v roce 2011. Jednalo se o občanské blokády bránící kácení lesů v oblasti Ptačího potoka, proti kterým bylo využito sil policie na žádost ředitele Stráského. Jeden z aktivistů podal ke Krajskému soudu v Plzni žalobu s námitkami proti rozpuštění shromáždění. Účastí na blokádě dle jeho názoru uplatňoval základní politické právo shromažďovat se, právo na svobodu projevu a dále právo na odpor a občanskou neposlušnost (iDnes 2015). V dlouholetém sporu o nezákonnost policejního zásahu Krajský soud v Plzni dvakrát rozhodl o tom, že policie jednala nezákonně. Nejvyšší správní soud ovšem zase dvakrát vyhověl policejní stížnosti. V roce 2016 Ústavní soud rozhodl, že Generální inspekce bezpečnostních sborů (GIBS) chybovala, když řádně nevyšetřila postup policie proti lidem, kteří protestovali v oblasti Ptačího potoka (Ekolist 2016). Prostřednictvím oficiálních prohlášení policie a soudních rozhodnutí mají tito představitelé státního aparátu moc ovlivňovat diskurz NP Šumava a nezřídka z jejich strany dochází k formulaci slovních anebo kontextových stereotypů ve vztahu k *zasáhovačům* anebo *bezzásahovačům*. Proces udělování nálepek často vzniká záměrně ze strany aktérů, kteří disponují dostatečnou autoritou. K šíření těchto nálepek ovšem dochází spíše kombinací vědomých a nevědomých motivů různých aktérů ve

---

⁷ Ilustrativní je v tomto případě citát od Alaina Badiou (2012: 19): „*Tam, kde platí nulová tolerance pro mladého černocho, který ukradl šroubovák, je neskonalá tolerance pro zločiny bankéřů a vládních defraudantů, kteří ovlivňují životy milionů*“.

společnosti. Jedná se o proces velmi komplexní a výrazně závislý na reakcích společnosti.

3. Teorie hegemonie

Vzhledem k tomu, že šumavský spor doprovází velmi nesmířlivý slovník a NP Šumava se stává spíše jakýmsi bojištěm o hegemonii, nežli místem pro veřejnost, považují za vhodné zmínit koncepci hegemonické politiky, kterou zformulovali v polovině 80. let Ernesto Laclau a Chantal Mouffe. Podle autorů je „*obecné pole, v němž vzniká hegemonie, polem artikulačních praktik*“ (Laclau a Mouffe 2014: 160). Politickým jednáním rozumí Laclau a Mouffe artikulační praktiky, které utvářejí vztah mezi různými sociálními skupinami a zároveň konstituují identitu těchto skupin. Aby se dalo hovořit o hegemonii, je podle autorů nutné, aby došlo ke konfrontaci s antagonistickými artikulačními praktikami. Jinými slovy, aby „*hegemonie vznikla v poli křížovaném antagonismy*“ (Laclau a Mouffe 2014: 162). Politický boj je tedy možné nahlížet jako diskurzivní střet nebo jako snahu o dočasnou fixaci významů. Aktéři pohybující se v poli mají za cíl prosadit své perspektivy, pravdy a recepce jako hegemonické a definovat sociální realitu ke svému prospěchu. Snahou jednotlivých aktérů je pohltnout co největší možný kus této sociální reality. V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že i tato hegemonická artikulace má své podmínky. První podmínkou je přítomnost antagonistických sil, tou druhou poté nestabilita hranic, které tyto síly oddělují. Tato nestabilita hranic je důležitá proto, že přítomnost rozsáhlé oblasti tzv. *plovoucích prvků* a možnost jejich artikulace do protikladných táborů, implikuje neustálé předefinování této artikulace. Diskurz se stane hegemonickým prostřednictvím rozšiřování sítě plovoucích prvků (Laclau a Mouffe 2014: 162).

4. Konstrukce kategorií zásahovač a bezzásahovač

Klíčovým tématem debaty mezi *zásahovači* a *bezzásahovači* je otázka (ne)intervence do přirozených procesů. Princip neintervence nemá v českém kontextu žádnou platnou definici. Nicméně v akademickém prostředí je chápán jako pasivní správa vybraných oblastí, do kterých je možno vstupovat pouze za vzdělávacím účelem, aby nedocházelo k narušení ekosystému (Kindlmann a kol. 2012). Ačkoliv není princip neintervence dostatečně definován, vzbudil v českých sociálních a politických kruzích velmi živou debatu. Princip neintervence je akcentován zejména českou odbornou ekologickou komunitou, zatímco opačný princip je spojován zejména s politickými a ekonomickými elitami a Svazem obcí NP Šumava. Diskuze je dále reprodukována neziskovými organizacemi, médií a občany prostřednictvím veřejné debaty a občanských protestů. S tématem (ne)intervence samozřejmě souvisí otázka strategie boje proti kůrovci a v neposlední řadě koncepty přirozenosti, přírody a divočiny, které nabývají ideologických

podob. Předseda Svazu obcí Národního parku Šumava Antonín Schubert se v tomto smyslu vyjádřil jako odpůrce „*ideologie čisté divočiny v oblasti, kde obnova lesa stála obrovské lidské úsilí*“ (Schubert 2016). Tato citace ilustruje, nakolik problematickým je například koncept divočiny, kterou jednotliví aktéři interpretují různě.

Veškeré spory o NPŠ, které se začaly objevovat již po jeho vzniku v 90. letech, se nesou ve výše naznačených liniích. I aktéři zůstávají principiálně stejní. Jedná se o zastánce aktivního lesnického přístupu ve vztahu k šumavským lesům na jedné straně a na druhé straně se jedná o zastánce neintervence. Tyto skupiny jsou velmi nesourodé, kdy příslušnost k jedné ze skupin je velmi zjednodušující a nepřesná. Mediální diskurz nicméně tyto binární kategorie vytváří, což dokládají samotné názvy článků, ve kterých se často objevují slova jako „spor“, „přebíjená“ anebo „bitva o Šumavu“. Antonín Viktora, reportér MF DNES, v roce 2011 napsal: „*Zastavit šíření kůrovce na Šumavě je nadlidský úkol. Stejně těžké je zjistit, kdo má pravdu ve sporu o to, jak na lýkožrouta jít. Vedení parku prosazuje masivní kácení napadených stromů a nehodlá ustoupit. Bitva s ekology u Ptačího potoka je možná jen začátek války.*“ A nejen žurnalisté využívají těchto expresivních výrazů, samotní aktéři sporuse v médiích v této linii vyjadřují. Jan Stráský, ředitel Národního parku Šumava v letech 2011–2012 se v rozhovoru pro MF DNES o nesouladu názorů mezi *zásahovači* a *bezzásahovači* vyjádřil jako o střetnutí dvou náboženských koncepcí. Uchopení šumavského tématu jako urputného boje je typickým příznakem tohoto dlouholetého sporu. Následkem čehož je vnímání problematiky uvězněno do představy neřešitelné situace bez možnosti nalezení kompromisu.⁸ Antonín Schubert potvrzuje tento můj předpoklad svým vyjádřením v MF DNES. „*Spor, který řadu let plní stránky novin, najde svého vítěze. Záměrně píší o vítězi a poraženém, protože zatím nic nenasvědčuje tomu, že by byl nalezen kompromis. Obě strany jsou totiž vleklým sporem tak vyčerpané, že místo tužky leží u mírové smlouvy bajonet*“ (Viktora 2011). Tyto metafory týkající se boje můžeme interpretovat jako střet obou skupin o hegemonii. Zástupci *zásahovačů* i *bezzásahovačů* se snaží fixovat tzv. *plovoucí prvky*, tedy uzlová témata, kterými jsou v tomto případě zejména postupy kácení napadených stromů a práva šumavských obcí. Obě strany ve velké míře argumentují hodnotami a diskuze se tak odehrává v linii střetu antropocentrických a neantropocentrických úvah. Za dobu fungování NPŠ se v těchto křeslech vystřídal 10 ředitelů národního parku a 15 ministrů životního prostředí (MPZ; Štěpánek 2016). S každým novým ředitelem, respektive ministrem přicházel odlišný pohled na princip (ne)intervence a zonace NPŠ. Podle reakcí občanské sféry můžeme za nejkontroverznějšími řediteli NPŠ označit Jana Stráského a Jiřího Mánka. Jiří Mánek byl do čela parku dosazen v roce 2012 ministrem životního prostředí Tomášem Chalupou z ODS, nahradil ve funkci Jana Stráského,

---

⁸ Otázkou zůstává, zda lze kompromis nalézt s ohledem na odlišné perspektivy a imaginace jednotlivých aktérů.

mimochodem spoluzakladatele ODS, který byl též do funkce dosazen ministrem Chalupou. Mánek byl v době svého jmenování členem jihočeské ODS. Mánkovo jmenování vzbudilo negativní reakce ze strany vědců a ekologů, kteří upozorňovali na to, že jsou odborníci postupně vytlačováni lidmi se stranickou legitimací. Jan Stráský i Jiří Mánek měli obdobnou vizi o budoucnosti NPŠ, počítali se stavbou sjezdovek, lanovek a s otevřením národního parku většímu počtu turistů. Tato představa samozřejmě narážela na negativní reakci vědců a ekologů, kteří kritizovali Stráského snahu rozšiřovat síť turistických stezek do míst, kde se vyskytuje populace tetřeva hlušce. Další kontroverzí Stráského byla jeho snaha intenzivně těžít dřevo i v cenných lokalitách (viz Ptačí potok) anebo v použití chemického prostředku Vaztak, který je ovšem velmi nešetrný k přírodnímu ekosystému (Charvát 2014a).

Šumavský diskurz se vyznačuje existencí *konspiračních teorií*, které jsou reprodukovány zainteresovanými aktéry. Využívám záměrně sousloví konspirační teorie, ačkoliv si uvědomuji problematický a zavádějící charakter tohoto slova. Zavádějícím se sousloví konspirační teorie může stát v případě, že mají tyto informace oporu v diskurzu. Nicméně v této studii bude slova využito ve smyslu vyostřených obvinění, kterými se strany vzájemně častují v mediálním prostoru. Jihočeský senátor Tomáš Jirsa (ODS) se o novele zákona o NPŠ v květnu loňského roku vyjádřil takto: „*Ta novela není podle mne o přírodě, ale o vysoké politice. Andrej Babiš udělal údajně dohodu s bývalým ministrem životního prostředí Ladislavem Mikem, autorem suchého lesa na Šumavě a dnes ředitelem odboru pro potravinové řetězce v Bruselu, že Babiš dá zeleným Šumavu za klid pro své potravinářské podniky*“ (Právo 2016). Tomáš Jirsa (ODS) a Jiřina Rippelová (ČSSD), senátoři s volebními obvody na Šumavě, upozorňují v MF DNES, že propagátoři filozofie bezzásahovosti profitují ze šumavského sporu. „*Z informací MŽP vyplývá, že Hnutí DUHA získalo za poslední čtyři roky na propagační akce na Šumavě na dotacích od tohoto ministerstva 3,2 milionu korun*“ Naopak představitelé Hnutí DUHA dlouhodobě upozorňují na zájmy těžařů, spekulantů s pozemky a podnikatelů, kteří „*chtějí oblast ekonomicky vytěžit*“ (Nedvěd 2014). Jaromír Bláha z Hnutí DUHA pro Lidové noviny v roce 2014 řekl: „*Návrh zákona od kmotrů z Hluboké nad Vltavou je očividně napsaný pro spekulanty s pozemky a papalášské lovce, kteří si chtějí přijet do parku zastřílet*“ (Charvát 2014b). Obdobně se představitelé Hnutí DUHA vyjadřují ve článku s názvem *Krájení Šumavy přeje spekulantům*,⁹ ve kterém se dočteme: „*Stovky hektarů pozemků jsou ve vlastnictví firem a osob, u nichž lze důvodně usuzovat na zájem výstavby nemovitostí nebo spekulaci s pozemky.*“ Tomáš Jirsa se proti prohlášení neziskových organizací vymezuje a „*cel[ou] tuto konstrukci, pozemky vs. zákon, považuje za nesmyslnou manipulaci některých nevládních organizací a jimi placených žurnalistů*“

---

⁹ <http://www.silvarium.cz/zpravy-z-oboru-lesnictvi-a-drevarstvi/krajeni-sumavy-preje-spekulantum-lidove-noviny>

(Charvát 2014c). Jak je patrné z vyjádření jednotlivých představitelů *zásahovačů* anebo *bezzásahovačů*, obě strany jsou přesvědčené o tom, že šumavský spor je výrazně zpolitizován. Obě strany sporu se navzájem obviňují z toho, že ze situace na Šumavě profitují anebo profitovat chtějí. Tím se dostáváme k další dimenzi problému, která souvisí s veřejnou manifestací dobra. Můžeme hovořit o kolektivním dobru, které je ovšem velmi nejasné, a proto je snazší hovořit o pluralitě několika různých dober. Nicméně aktéři šumavského sporu inklinují právě k definování a prosazování dobra, které bude *dobré pro všechny*. Nejen odlišné pojetí dobra je charakteristické pro šumavský spor, ale také velmi časté využívání pojmu *pravda*. Sousloví jako „zjevná nepravda“, „nezakládá se na pravdě“ anebo „polopravda“ jsou v mediálních výpovědích šumavských aktérů velmi četné. V neposlední řadě v šumavském mediálním diskurzu často narážíme na pojem racionality. Svaz obcí Národního parku Šumava považuje za racionální a dobré „*nabídnout svým občanům práci, novým rodinám možnost bydlet a návštěvníkům parku kvalitní služby*“ (Schubert 2014). Otázka nezaměstnanosti obyvatel šumavských obcí je klasickým příkladem dvou různých nároků na to, kdo má v daném případě pravdu. Představitelé *zásahovačů* argumentují tím, že bezzásahovost připravuje místní lidi o práci. „*Park nedává místním lidem práci a loňská blokáda kácení kůrovcem napadených stromů zavinila značný propad turistů. Ortodoxní zastánci bezzásahovosti nechtějí v národním parku lidi*“, řekl předseda Svazu obcí Národního parku Šumava Antonín Schubert (Právo 2012). Naopak představitelé *bezzásahovačů* tvrdí, že právě bezzásahová divočina skýtá potenciál pro rozvoj takzvaného ekoturismu, který následně vytvoří nové ekonomické příležitosti (Právo 2012).

Pokud nicméně porovnáme mediální výpovědi *zásahovačů* a *bezzásahovačů*, musím konstatovat, že mnohem expresivnější jsou ty ze strany *zásahovačů*. Svaz obcí Národního parku Šumava o „*vedení Národního parku Šumava, Hnutí DUHA a některých dalších rádob ekologických iniciativ*“ hovoří jako o „*nepovedených sadařích*“ anebo „*samozvaných/takzvaných ochráncích přírody*“ (Hůlka 2011a). Příslušníci *zásahovačů* se poté vyjadřují s jistým despektem i ve vztahu k vědcům z Jihočeské univerzity a České geologické společnosti. Po nástupu Jana Stráského do čela NPŠ podle Jiřího Hůlky, tehdejšího předsedy Svazu obcí Národního parku Šumava, „*zachvátila některé vědce nevídaná hysterie, protože ztratili právo diktovat Šumavě, jejím obyvatelům a návštěvníkům, co smí a nesmí*“. „*Trváme na tom, aby věda nesloužila ideologii a zájmům některých skupin*“ (Hůlka 2011b). Dále představitelé Svazu obcí Národního parku Šumava argumentují tím, že problémům Šumavy rozumí lépe s ohledem na jejich trvalá bydliště ve zdejších obcích. Hejtman jihočeského kraje Jiří Zimola na adresu ekologických aktivistů v roce 2011 prohlásil: „*Připojuji se k těm, kteří chtějí Šumavu zachránit, protože je jejich domovem. Odsuzuji trapné námezdní herce, jejich amatérské výkony nepomohou ani jim, ani Šumavě*“ (Lidové noviny 2011).

Analytická část této studie dle mého názoru ilustruje, nakolik důležitými morálními podnikateli jsou v diskurzu o NP, média a lokální i celostátní politici. Velmi aktivní je v tomto ohledu starosta obce Modrava a současný předseda Svazu obcí NP Šumava Antonín Schubert, který se opakovaně vymezuje proti ekologickým iniciativám a vědecké komunitě akcentující princip nezasahovosti. Dalším činným aktérem, kterého můžeme řadit k zásahovačům, je Tomáš Jirsa (senátor za ODS). Ten na svém webu sdílí pravidelně články věnující se této problematice. Názvy článků potvrzují stereotypnost typickou pro diskurz NP. „*Šumava umírá a volá o pomoc*“ anebo „*Mediální bitva o budoucnost Šumavy*“ jsou typickými ukázkami toho, jakým způsobem dochází k reprodukci obrazu bitvy a neřešitelnosti sporu. Do skupiny bezzásahovačů pak můžeme řadit zejména Hnutí DUHA, které je velmi mediálně činné. V médiích k otázce šumavského sporu za Hnutí DUHA promlouvá zejména Jaromír Bláha, který taktéž využívá stereotypních vyjádření na adresu zásahovačů. S využitím teorie labelingu Howarda Beckera je možné v šumavském diskurzu identifikovat několik stigmatizujících nálepek. Prostřednictvím médií, výrazného morálního podnikatele v této problematice, jsou v nás vytvořeny emoce. Tyto emoce ovšem reagují pouze na mediální obraz. Čtením informací o NP Šumava, zapomínáme, že se této skutečnosti neúčastníme, nicméně tyto informace si přivlastňujeme a napojujeme je na vlastní zkušenosti, což nám znemožňuje poznat, co je mediální realita. Nesoulad názorů týkající se NP Šumava byl přefiltrován skrze média a ačkoliv je tento spor konzumentům zpráv vzdálený, cítí se často jako přímí účastníci sporu. Média v případě šumavského sporu dotvářejí obraz nemediálního světa tím, že dávají prostor jistým vyjádřením a neposkytují informace oproštěné od emocí.

5. Závěr

Optikou výše řečeného se domnívám, že vliv morálních podnikatelů na stereotypy spojené se šumavským sporem, můžeme vnímat jako zásadní. Důležitým morálním podnikatelem jsou v tomto případě média, která umožňují rozšiřování stereotypů a nálepek o jednotlivých kategoriích tím, že členům těchto skupin poskytují prostor pro prezentaci názorů. Tyto kategorie jsou médiu do značné míry posilovány a některé stereotypy i utvářeny. Ve velkém množství analyzovaných článků byla patrná vysoká míra polarizace, která je ztělesněná slovy jako bitva, ring anebo válka o Šumavu. Zde se ukazuje být jako velmi uplatnitelná teorie hegemonie od autorů Laclau a Mouffe, která umožňuje nahlížet šumavský diskurz jako střet o hegemonii. Důležité jsou artikulační praktiky aktérů, na základě kterých se představitelé *zásahovačů* a *bezzásahovačů* snaží prosadit vlastní imaginace a pravdy jako hegemonické. Artikulační praktiky obou skupin se v tomto sporu ukázaly být zideologizované a prosycené stereotypy a stigmatizujícími označeními. Prostřednictvím analýzy šumavského mediálního diskurzu jsem

identifikovala několik tzv. *plovoucích prvků*. Tím prvním je koncept (bez) zásahovosti, který je nutně spojen s ekonomickými aktivitami v NP Šumava. Zatímco *zásahovači* preferují člověka na úkor přírody, u *bezzásahovačů* jsme svědky opačného přístupu. Obě strany si poté nárokují patent na pravdu. Zásahovači se snaží zhegemonizovat diskurz prostřednictvím manifestace obrazu NP Šumava jako suchého lesa, propadajícího turismu a špatného života šumavských obyvatel, který je způsoben právě bezzásahovým způsobem správy NP Šumava. V neposlední řadě používají nálepky, která *bezzásahovače* labeluje jako ty, kteří zneužívají státních peněz na nesmyslné propagační akce v NP Šumava. *Bezzásahovači* se poté snaží ukořistit co největší část sociální reality prostřednictvím manifestace obrazu NP Šumavy jako místa, kde dochází ke spekulacím s pozemky, kde se nerespektují mechanismy přírody kvůli lidským ekonomickým aktivitám a místa, které představuje esteticky zajímavé místo pro výstavbu *papalášských zámků*. Silnou pozicí disponují politici, kteří vnášejí do šumavského diskurzu dominantní stereotypy. Velmi mediálně činným je v tomto ohledu Tomáš Jirsa, senátor za ODS, jehož strategií je útočit na neziskové organizace, ale i pozice vědců. Další ze skupiny *zásahovačů*, který má výrazný vliv na vytváření nálepky *bezzásahovač*, je Antonín Schubert, předseda Svazu obcí Národního parku Šumava a starosta obce Modrava. Ve svých mediálních prohlášeních hovoří o ekologických aktivistech s despektem, což je patrné ve slovních spojeních jako *samozvaní* či *takzvaní* ekoaktivisté. Jejich počínání poté považuje za iracionální a nedobré pro tamější obyvatele i přírodu samotnou. Za *bezzásahovače* je nutné zmínit Jaromíra Bláhu z Hnutí DUHA, který od počátku vzniku NPŠ formuluje princip neintervence a definuje taková slovní spojení jako spekulace s pozemky, megalomanské developerské projekty, komerční les a jiné termíny negativně spjaté se skupinou *zásahovačů*. Moje strategie, nahlížet na šumavský diskurz jako na rozdělený mezi dvě kategorie – *zásahovač* a *bezzásahovač*, se v praxi ověřila. Příslušníci jednotlivých kategorií využívají podobných strategií při dosahování svých cílů, a proto bylo vhodné dopustit se této homogenizace aktérů. V průběhu analýzy se mi potvrdilo, že česká tištěná média se dopouštějí stereotypizace ve vztahu ke kategoriím *zásahovač* a *bezzásahovač*, které jsem před samotnou analýzou deduktivně vytvořila. Také další skupiny morálních podnikatelů (politicky zejména, justice a policie) se vyznačuje využíváním stereotypních nálepek. V neposlední řadě je třeba připomenout, že morálními podnikateli v tomto sporu jsou také představitelé neziskových organizací, kteří zjednodušující nálepky ve vztahu k *zásahovačům* rovněž využívají. Zároveň mi samotná analýza vybraných článků vyjevila nové kategorie, které potvrzují snahu skupin hegemonizovat šumavský diskurz. Typicky metafory válka, ring, spor atp. anebo účelové používání pojmu pravda a nepravda.

Obě skupiny aktérů se prostřednictvím médií snaží přesvědčit veřejnost o svém přístupu k NPŠ, který považují za racionální a dobrý. Využívají pro to často až kuriózních vyjádření, která mají vyvolat hysterii v české společnosti. Typicky se tak stalo v roce

2011, kdy vedení národního parku vyhlásilo kůrovcovou kalamitu tisíciletí, jejímž cílem bylo právě vyvolání hysterie. Poselstvím tohoto sloganu bylo, že když se v šumavských lesích nebude kácet, nastane katastrofický scénář mající za následek mrtvý les – tedy ohrožení české národní chlouby. Vyústěním této studie jsou asociace *zásahovačů* napojených na politické kruhy, jejichž cílem je ekonomické využití (zneužití) šumavských prostor. Kategorie *bezzásahovač* je poté v mediálním prostoru spojena s naivním ekologickým nadšením, které nehledí na zájmy šumavských občanů.

Seznam literatury a zdrojů

- Badiou, A. *The Rebirth of History. Times of Riots and Uprisings*. London: Verso.
- Baudrillard, J. 1994. *Simulacra and Simulation*. University of Michigan Press.
- Becker, S. H. 1997. *Outsiders: Studies In The Sociology Of Deviance*. New York: New York Free Press.
- Berger, L. P. a Luckmann, T. 2001. *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Blumer, H. 1969. *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Prentice-Hall.
- Ekolist.cz. 2016. *Soud: GIBS chybovala při vyšetřování blokády kácení na Šumavě* (<http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/soud-gibs-chybovala-pri-vysetrovani-blokady-kaceni-na-sumave>, 9. 1. 2017).
- Eriksen, Hylland Thomas (2007). *Antropologie multikulturních společností (Praha: Triton)*.
- Hůlka, J. 2011a. *Ohlédnutí za 20 lety Národního parku Šumava, Právo – jižní Čechy* (<http://pravo.novinky.cz/>, 9. 1. 2017).
- Hůlka, J. 2011b. *Konec Šumavy coby laboratoře, Lidové noviny* (<http://www.lidovky.cz/>, 9. 1. 2017).
- Charvát, J. 2014a. *Na Šumavě končí éra Mánka a ODS, Lidové noviny* (<http://www.lidovky.cz/>, 9. 1. 2017).
- Charvát, J. 2014b. *Senátní plán pro Šumavu děsí ekology, Lidové noviny* (<http://www.lidovky.cz/>, 9. 1. 2017).
- Charvát, J. 2014c. *Krájení Šumavy přeje spekulantům, Lidové noviny* (<http://www.lidovky.cz/>, 9. 1. 2017).
- iHned. 2011. *Správa parku Šumava, lesů českých poprava. Aktivisté demonstrovali v Praze proti kácení* (<http://domaci.ihned.cz/c1-52494210-sprava-parku-sumava-lesu-ceskych-poprava-aktiviste-demonstrovali-v-praze-proti-kaceni>, 6. 11. 2016).
- IUCN. 2017. *Protected Areas* (<https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about/protected-area-categories/category-ii-national-park>, 9. 1. 2017).
- Kalvas, F. a Kreidl, M. 2007. *Jaký je vliv obsahu a struktury televizního zpravodajství na vnímání důležitosti vybraného tématu českou veřejností? Sociologický časopis* 43 (2): 333-360.
- Kindlmann, P. a kol. 2012. *Lesy Šumavy, lýkožrout a ochrana přírody*. Praha: Karolinum.
- Krčál, P. 2016. *Dispozitiv penální legitimacy: Kritická reflexe legitimacy ve společnosti po neoliberální revoluci*. Brno: Doplněk.
- Laclau, E. a Mouffe, C. 2014. *Hegemonie a socialistická strategie: Za radikálně demokratickou politiku*. Praha: Karolinum.
- Lidové noviny. 2011. *Kůrovec rozdělil politiky napříč stranami* (<http://www.lidovky.cz/>, 9. 1. 2017).
- MPZ. 2008. *Vítr a kůrovec pomáhají obnově horských smrčín* ([http://www.mpz.cz/C1257458002F0DC7/cz/letter_il0802sumava_smrciny/\\$FILE/infolist0802sumava.pdf](http://www.mpz.cz/C1257458002F0DC7/cz/letter_il0802sumava_smrciny/$FILE/infolist0802sumava.pdf), 9. 1. 2017).

- MPZ. *Historie a poslání MŽP* (<http://www.mzp.cz/cz/ministerstvo>, 9. 1. 2017).
- MZP. 2011. *Stanovisko ministra Chalupy o dalším postupu v boji s kůrovcem v NP Šumava respektuje bezzásahové zóny víc než minulé vedení parku* (http://www.mzp.cz/cz/news_110421_sumava, 6. 11. 2016).
- Naess, A. 1989. *Ecology, community, and lifestyle*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nedvěd, J. 2014. *Hejtmanství chce prosadit sporná pravidla pro Šumavu, MF DNES* (<http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp>, 9. 1. 2017).
- Osvaldová, B. 2016. *Bulvarizace a etika v českých médiích*. In: Osvaldová, Barbora a kol., *Co je bulvár, co je bulvarizace*. Praha: Karolinum.
- Právo. 2012. *Starostové a experti: Šumava se vylidňuje, Právo – jihozápadní Čechy* (<http://pravo.novinky.cz/>, 9. 1. 2017).
- Právo. 2016. *Novela zákona o ochraně přírody je pro Šumavu zničující, Právo – jihozápadní Čechy* (<http://pravo.novinky.cz/>, 9. 1. 2017).
- Rippelová, J. a Jirsa, T. 2011. *Kdo má na Šumavě ekonomické zájmy?, MF DNES* (<http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp>, 9. 1. 2017).
- Schubert, A. 2013. *Zákon o Šumavě (snad) konečně bude!, MF DNES* (<http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp>, 9. 1. 2017).
- Schubert, A. 2014. *Po Hnutí Duhy ke lži, Lidové noviny* (<http://www.lidovky.cz/>, 9. 1. 2017).
- Schubert, A. 2016. *Podle vědců na části Šumavy člověk nikdy nezasahoval* (<https://www.novinky.cz/veda-skoly/416604-podle-vedcu-na-casti-sumavy-clovek-nikdy-nezasahoval.html>, 9. 1. 2017).
- Skaggs, L. S. 2016. *Labeling theory* (<https://www.britannica.com/topic/labeling-theory>, 9. 1. 2017).
- Svaz obcí NP Šumava. *Co požadujeme?* (<http://www.svazobci.sumavanet.cz/svazobci/pozadujeme.asp>, 9. 1. 2017).
- Štěpánek, R. 2016. *Bývalí ředitelé: Šumava je pořád ring pro politiky, MF DNES* (<http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp>, 9. 1. 2017).
- Vasterman, L. M. P. 2005. „Media-Hype: Self-Reinforcing News Waves, Journalistic Standards and the Construction of Social Problems.“ *European Journal of Communication* (<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0267323105058254?journalCode=ejca>, 25. 10. 2017).
- Viktora, A. 2011. *Miluji přírodu, proto mám chuť to vykácet, MF DNES* (<http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp>, 9. 1. 2017).